

v Narodnem muzeju, v Ljubljani 1989). – 14. Ilirske province (1809-1813), ki so ime dobile po antičnih Ilirih so bile dežele (Koroška z Beljakom, Goriška, Trst, Kranjska s Pazinsko grofijo, civilna in vojna Hrvatska, beneška Istra, Dalmacija in Dubrovnik), ki jih je leta 1809 Avstrija odstopila z mirom v Schobrunnu Franciji. Do 1813 je bil sedež provinc v Ljubljani nato pa v Trstu. Kratko obdobje francoske vladavine v Ilirskih provincah je bil poskus, da se modernizira uprava, sodstvo, šolstvo in gospodarstvo. Kar zadeva odnose s Cerkvijo, se Napoleonov sistem ni bistveno razlikoval od sistema Jožefa II. (povzeto po: Napoleonove Ilirske province 1809-1814, Zwitter Fran, Napoleonove Ilirske province, str. 25-36, katalog z razstave v Narodnem muzeju, v Ljubljani 1964). – 15. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo, Novakov akt. – 16. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 17. Dolenc Jože, Slovenski romar, Mohorjeva družba, Celje 1987, str. 225-226. – 18. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 19. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 20. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 21. Mal dr. Josip, Cerkev na blejskem otoku, Zbornik za umetnostno zgodovino IV (1924), str. 148-153. – 22. Kimavec o.c., str. 31. – 23. Ljubljanski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 24. Arhiv Narodnega muzeja v Ljubljani. – 25. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 26. Gornik, o.c., str. 169-170. – 27. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za

blejsko župnijo. – 28. Bled, župnijski arhiv. – 29. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 30. Gornik, o.c., str. 186. – 31. Bled, o.c. – 32. Bled, o.c. – 33. Bled, o.c. – 34. Bled, o.c. – 35. Kuret Niko, Praznično leto Slovencev, II., Družina, Ljubljana 1989, str. 182 (Kuret je pesem prevzel iz: Štrekelj Karel, Slovenske nasodne pesmi I., st. 290, str. 333-334, Ljubljana 1895-1923. – 36. Škofijski arhiv, fascikel 30, št. 2 Prim. Gruden, o.c., str. 68, op. 3. – 37. Kimavec, o.c., str. 27. – 38. Čarman Frančišek, Božja pot Matere božje na Blejskem jezeru, str. 9 - 10, Ljubljana 1896. – 39. Kimavec, o.c., str. 34. – 40. Bled, o.c. – 41. Kimavec, o.c., str. 35. – 42. Bled, o.c. – 43. Gornik, o.c., str. 174. – 44. Kimavec, o.c., str. 36. – 45. To obvezo so izpolnjevali do leta 1948. – 46. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 47. Ime čolnov s katerimi so prevažali romarje do otoka in nazaj. Ime plitvice se je uporabljalo v 19. stoletju, kakor tudi prej in kasneje. Danes se ti čolni imenujejo pletne. – 48. Mal Josip, Cerkev na otoku in izsušitev Blejskega jezera, Dom in svet, 1917, str. 116-120. – 49. Iz listin v arhivih vidimo, da so v 17. in 18. stoletju so proštijo imenovali gostišče. – 50. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo, Novakov protokol. – 51. Mal, Cerkev na otoku in izsušitev Blejskega jezera, Dom in svet, 1917, str. 116-120. – 52. Zgodnja danica, Ljubljana 1. vinotoka 1866, str. 223-224. – 53. Dolenc, o.c., str. 225-226. – 54. Bled, o.c. – 55. Bled, o.c.

GRADILI SO NOVO CERKEV SV. MARTINA NA BLEDU BOŽO BENEDIK

Ljubljanski škof in poznejši kardinal Missia je leta 1996 poslal na Bled tedanjega šentjakobskega kaplana Janeza Oblaka (1896 - 1933, na Bledu 1863 - 1933) iz Ljubljane z nalogo, da na Bledu zgradi novo cerkev sv. Martina. Janez Oblak se je že pri Šentjakobu izkazal pri gradnji cerkvenega zvonika in popravilu cerkve. Izhajal je iz kmečke družine. Bil je vesten, neugnan delavec, poslušen svojim nadrejenim. Česar se je lotil, je tudi uresničil. Pravi, da ni bil "političen". Zaradi svojih odlik je bil spoštovan tudi pri tedanji gospodi.

Stara cerkev se je zdela res že neprimerna. Stala je nižje, kot je bil nivo zemlje okoli nje in vanjo se je šlo navzdol po stopnicah kakor v kako klet.

Misel, da je z župno cerkvijo potrebno nekaj ukreniti, ni bila nova. Že Simon Peharc, ki je na Bledu župnikoval od 1848 do 1872, si je zadal nalogo, da župnemu patronu postavi novo cerkev. Ni uspel, kot tudi ne njegov naslednik Anton Umek. Več uspeha je imel župnik in dekan Jožef Razboršek. Leta 1885 je pri slavnem dunajskem arhitektu Frideriku baronu Schmidtu, ki se je izkazal že z načrti

za dunajski rotovž, južni kolodvor in cerkev sv. Elizabete, naročil načrte. Arhitekt Schmidt je iz hotela Mallner in voženj po jezeru opazoval staro cerkev in si zamišljal novo. Izdelane načrte je leta 1892, potem, ko jih je že odobril Deželni zbor, pregledal in ocenil na prošnjo Ernesta Windischgraetza in barona Schwegla še kranjski deželni inženir Hrasky.

Razboršek je naročil še en načrt, pri arhitektu Jebligerju iz Linza. Po njegovi zamisli naj bi bila cerkev zidana v romanskem slogu, močno členjena, s številnimi vrati, okni in stolpiči. Škofiji ta načrt ni ugajal. Tudi Razborškov prijatelj župnik Frančišek Avsec iz Brusnic, ki ga je Razboršek prosil za mnenje, ga ni najbolje ocenil. Zanimive so njegove pripombe v pismu z dne 20. maja 1899. Menil je, da bi bila cerkev, ki naj bi sprejela okrog tisoč ljudi, prevelika, saj se bo število vernikov zaradi ločitve ribljanske župnije zmanjšalo, letoviščarji pa tudi ravno ne tišče v cerkev. Cerkev, še enkrat večja od stare, se tudi ne bi vklapljala v okolico, kar se je najbolje videlo iz primerjave načrta z Lergetporerjevo fotografijo tedanje stare cerkve z gradom. To se je zdelo Avscu odločilnega pomena. Avsec je imel pripombe tudi glede zvonika. Po njegovem naj bi zvonik v bodoče stal zunaj

cerkve. Tako bi ga lahko pozneje tudi podrl. Dopuščal pa je tudi možnost, da bi postavili dva zvonika na pročelju cerkve. Frančišek Avsec je dodal nekaj svojih mer glede velikosti cerkve. Pisal je tudi o stroških, glede katerih sta svoje pripombe podala tudi duhovnika Janez Flis in Josip Smrekar. Avsec je Razboršku svetoval, naj še koga vpraša za mnenje. Vendar z odhodom Razborška v Šmartno pri Kranju Jeblingerjev načrt ni bil več zanimiv. Zapletlo se je le okrog njegovega plačila.

S svojimi željami se je oglasil tudi knez Windischgraetz, ki je bil velik ljubitelj umetnin. Žal mu je bilo zavreči gotske freske v stari cerkvi. Tudi arhitektura stare cerkve mu je bila všeč. Zato je bil mnenja, naj ne bi zidali nove cerkve, temveč bi le popravili in povečali staro, v kateri je bilo prostora za 410 oseb, v odprti lopi pa še za 175. Windischgraetz je pri dunajskem arhitektu Edmundu Fiali naročil nov načrt. Po Fialovem načrtu naj bi povečana cerkev zavzemala 294 kvadratnih metrov, kar bi zadostovalo za okrog 735 ljudi. Vendar se tudi ta cerkev ne bi najbolje vklapljala v okolje, saj bi deli na jezerski strani štrleli celo preko meja cerkvenega zemljišča, kar ljudem gotovo ne bi ugajalo, pa tudi ne naročniku. Čeprav je bilo nerodno

zavrnuti idejo kneza, ki je veliko naredil za Bled in blejsko cerkev, načrt pri župniku Oblaku ni našel podpore.

Škof Anton Bonaventura Jeglič je v marcu leta 1903 župniku Oblaku predlagal, da bi k načrtovanju cerkve pritegnili tudi znanega arhitekta Josipa pl. Vancaša iz Sarajeva, ki je bil znan tudi na Slovenskem. Po njegovih načrtih so sezidali katedralo v Sarajevu, Hotel Union, Ljudsko posojilnico v Ljubljani in Škofove zavode v Št. Vidu. Škof Jeglič je Vancaša poslal na Bled na razgovore v želji, da bi bila cerkev čim lepša in izdelana v enotnem slogu. Obenem je pohvalil Oblaka, da ima toliko poguma in veselja za zidanje nove cerkve. Po Vancaševem načrtu naj bi cerkev zavzemala površino 410 kvadratnih metrov. Sprejela naj bi 1007 ljudi v dveh polovičnih oddelkih. Župnik Oblak se je znašel v kar precejšnih težavah. Odločiti se je moral, po katerem načrtu naj gradi cerkev, ter kako zagotoviti potreben denar. Predvidel je tudi težave z občino, ki je bila tedaj v rokah liberalcev. Pri Oblaku pa je zmagal pogum in kot je zapisano v Laibacher Zeitung z dne 3. septembra 1900, je oznanil, da bo gradnjo nove cerkve financiral s cerkvenim premoženjem in prostovoljnimi prispevki, torej brez pomoči občine. 20. avgusta je svojo odločitev sporočil

Deželni vladi v Ljubljani. Že 20. septembra 1900 je Ministrstvo za kmetijstvo odobrilo 489 hlodov s 75% popustom.

Občinski svetovalci so se sestali 24. novembra 1900. Navzoči so bili župan Jakob Peternel ter svetovalci Josip Verderber, Franjo Rus, Ivan Pretnar in Otto Wöllfing. Sklenili so, da se mora nova cerkev graditi v skladu z zakonom z dne 20. julija 1863 ter po "zakonih postave" št.50 z dne 7. maja 1874 in št.7 z dne 31. decembra 1894. Ugotavljali so tudi, kakšne so sploh potrebe po novi cerkvi. Ob tem so zapisali, da so odnosi s cerkvijo takšni, da na občini še do ključa mrtvašnice ne morejo, pa čeprav so občani delali tlako pri gradnji novega pokopališča. Čudili so se, da morajo občani pri cerkvi le delati, pravice pa jim cerkev odreja. Blejsko občino je na "zakone postave" verjetno opozoril ljubljanski politik in odvetnik Karl Triller, ki je kasneje zastopal občino v sporu s cerkvijo.

Okrajno glavarstvo v Radovljici je Oblakovo prošnjo za izdajo grabenega dovoljenja zavrnilo, češ da se mora cerkev ravnati po navedenem zakonu in postavah. Zakon je zahteval konkurenčno obravnavo, na kateri naj bi razpravljali o potrebi po novi cerkvi, o načrtu, po katerem naj bi se zidala, o stroških gradnje, o sredstvih, ki jih ima cerkev na

razpolago in sredstvih, ki bi jih morala pri-
makniti še farna občina.

Na blejski občini se nikakor niso strinjali z
gradnjo nove cerkve. Pripravili so posebno
Izjavo v krajši in daljši obliki, ki jo je podpisal
župan Jakob Peternel. Z njo so občane želeli
obvestiti o svojih sklepih ter zavriniti očitke
takoimenovane klerikalne duhovščine, češ da
liberalna občina nasprotuje vsem nameram
cerkve, torej tudi popravilu stare cerkve.

Na občini so menili, da stara cerkev zados-
tuje potrebam grajske fare, še posebej, ker se
bo fara razdelila, saj so se Ribljani odločili za
svojo župnijo. Občina tudi ni imela
razpoložljivega denarja, saj je imela kar
26.000 kron dolga pri radovljiški hranilnici za
zidanje nove šole. Tudi doklade so znašale že
50%. Te bi še narastle in jih občani ne bi
zmogli. Pri tem pa so bili glavni
davkoplačevalci, to sta bila lastnika hotelov
Luisenbad in Mallner, ter številni lastniki vil
že tako obremenjeni, da povečanih davkov ne
bi zmogli. Občino pa da teže še druge potrebe.
Zgraditi bi bilo potrebno bolnišnico in ubožno
hišo, saj morajo reveži v najhujšem mrazu
iskati prenočišče v hlevih in na podstrešjih.
Vse to bi moralo izostati zaradi gradnje
cerkve. Težak se je zdel tudi očitek, da se že
nad trideset let zanemarija vzdrževanje stare
cerkve, izrečen z namenom, da bi jo prisilili h
gradnji nove cerkve. Vendar na občini niso
nasprotovali obnovi stare cerkve. Menili so,
naj se preuči načrt, ki ga je dal narediti knez
Windischgraetz. To bi zahtevalo manj denarja.
Na občini so tudi menili, da so stroški gradnje
prenizko prikazani, pa tudi pisnih dokazov,
koliko denarja je že zbranega, ni. Zato naj se
obnovi stara cerkev, za kar bi bilo potrebno
15.000 goldinarjev. Seveda v izjavi ni manjka-
lo ostrih puščic proti blejskim klerikalcem in
"katoliškim svedrcem".

Občinski odbor se je torej odločil, da se
gradnji upre. Takole so razmišljali: "Če se ne
upremo, bo imel župnik povsem proste roke in
bo brez kakršnekoli občinske kontrole, če pa
zahtevamo gradnjo po postavi, ki zahteva med
drugim tudi konkurenčno obravnavo, se na le-
tej gradnji lahko zoperstavimo, saj nimamo
potrebnega denarja, s pomankljivimi
prostovoljnimi prispevki pa se po postavi ne
sme zidati."

Konkurenčno razpravo so razpisali za 22.
junij 1901 ob desetih dopoldan v stari šoli.

Glavarstvo je sklicalo vse zavezanke, da sku-
paj razmislijo o potrebi po novi cerkvi ter
ugotovijo, koliko sredstev bi bilo potrebnih za
gradnjo nove cerkve oziroma popravilo stare.
Obravnavo je vešče vodil komisar na
glavarstvu Franc Schitnik, po rodu iz Kočevja.

Navzoči so bili župljani iz vseh petih ble-
jskih vasi. Manjkali so le Ribljani, katerim je
njihov župnik svetoval, naj ne hodijo, sicer bi
na občini lahko pomislili, da jim ni za lastno
župnijo. Komisar Schitnik je pojasnil namen
obravnave in vprašal navzoče, ali ne uvidijo,
da je s cerkvijo potrebno nekaj ukreniti. Župl-
jani so se takoj razdelili v dva tabora.
Nasprotniki gradnje so bili v glavnem z
Rečice in delno z Grada, iz drugih vasi pa le
posamezniki. Menili so, da se nova cerkev ne
sme graditi. Popravi naj se stara, pa čeprav bi
mogoče popravilo stalo več kot gradnja nove.
Glavno je, da se ne gradi nova cerkev, pa naj
stane, kolikor hoče, denar ni pomemben. Med
nasprotniki je bil zelo glasen socialist Janez
Pangerc iz Sela, ki je s seboj pripeljal nekaj
svojih privržencev. Imel je kaj strupen jezik.
Njegove pripombe in vmesni klici so bili manj
resni, kot bi se za tako razpravo spodobilo.
Menil je, naj bi cerkev gradil papež, saj ima
Vatikan zadosti denarja, kar je sam opazil na
ogledu v Rimu. Župnik Oblak je le stežka
ohranil mirno kri, vendar je raje molčal.
Komisar Schitnik je pomiril navzoče in začel
obravnavo. Višji stavbni inženir Muck iz
Kranja je razložil oba načrta ter podal svoje
mnenje. Menil je, da bi bila cerkev po
Schmidt-Vancaševem načrtu s 450 kvadratni-
mi metri zadosti velika za domače občane in
letoviščarje, medtem ko bi bila cerkev s 233
kvadratnimi metri po Fialovem načrtu prema-
jhna. Tretji, Jeblingerjev načrt, je bil že prej
izločen po mnenju škofijskega ordinata z dne
27. novembra 1899, saj bi bila cerkev po tem
načrtu s 525 kvadratnimi metri vsekakor prev-
elika.

Druga točka obravnave je bila finančna
plat. Stroški novogradnje po Schmidt-
Vancaševi varianti so bili izračunani na
104.000 kron, ki naj bi jih zbrali takole: jezer-
ska cerkev, ki je bila najbogatejša, naj bi
prispevala 48.000 kron, rečiška 12.000,
18.000 kron pa naj bi zbral župnik med
občani. Skupaj bi tako zbrali 78.000 kron, pre-
ostalih 26.000 kron pa bi prispevala občina.
Za uporabo cerkvenega denarja so morale dati

soglasje pristojne cerkvene oblasti. Tako dovoljenje je dalo pristojno ministrstvo 16. in 23. januarja 1902, vendar pod pogojem, da se bi cerkev gradila po Schmidt-Vancaševem načrtu. To kaže, da se je bila cerkvena oblast že odločila. Stroški popravila stare cerkve naj bi znašali 80.000 kron, vendar po zatrjevanju poročevalca ta vsota ni bila realna. Pri takšnih obnovah je stroške le težko predvideti, saj se običajno pojavljajo nepredvidena dela. Zato se je zdelo možno, da bi bili na koncu stroški obnove celo višji od stroškov novogradnje.

Razprava v dvorani je bila živahna, komisar Schitnik pa je mirno pisal zapisnik. Potem je vstal in pojasnil, da bo potrebno dvojno glasovanje. Na prvem bi odločili, ali je potrebna gradnja nove cerkve, na drugem pa, ali je poleg zagotovljenih finančnih sredstev prostanek dolžna plačati farna občina po cerkveno konkurenčnem zakonu št.50 z dne 7. junija 1874.

Komisar je povabil navzoče, naj podpišejo zapisnik. Pristaši gradnje naj se podpišejo na eno stran, nasprotniki pa na drugo. Pristaši so pooblastili občane, ki naj podpišejo. Prvi štirje, ki so se strinjali, so takoj podpisali. Nasprotniki so svoje podpise odklonili, češ "tinta je tinta". Komisar je obravnavo zaključil z izjavo, da je gradnja nove cerkve sprejeta s štirimi glasovi, medtem, ko nasprotnih glasov ni. Tedaj so se uprli nasprotniki in začeli glasno izražati svoje nezadovoljstvo. Komisar Schitnik jih je zavrnil z besedami: "Možje, danes ni šlo za novo ali staro, ampak le za denar, za katerega pa ste menili, da ni toliko važen, da se le nova cerkev ne gradi." Tega pa se nasprotniki niso zavedali, oziroma niso se znašli. Komisar je tako izpeljal in zaključil obravnavo, katere sklep je bil zelo pomemben v poznejšem postopku.

Na podlagi obravnave je Okrajno glavarstvo v Radovljici 27. maja 1902 izdalo dovoljenje, da se sme stara cerkev podreti in graditi nova po Schmidt-Vancaševem načrtu. V dovoljenju je bilo povedano, da bo površina nove cerkve 410 kvadratnih metrov, v njej bo prostora za 1007 vernikov (na Bledu je bilo tedaj 1646 faranov). Cerkev bo grajena v gotskem slogu s srednjo ladjo dolžine 29,3 in širine 17 metrov in dvema stranskima ladjama ter prezbiterijem. Zvonik naj ostane, le line in streha se morajo zgraditi na novo z ali brez oratorija.

Vendar občina v nameri, da prepreči gradnjo

nove cerkve, ni popustila. Vložila je niz pritožb na vse inštanice, ki so bile v rednem pravnem postopku na voljo. Obenem s pritožbo na Deželno vlado zoper dovoljenje glavarstva, je občina 12. maja 1902 vložila prošnjo, naj se z gradnjo počaka, dokler se ne reši priziv na Upravno sodišče. Blejski župnik Oblak je zaprosil deželnega poslanca na Dunaju Josipa Pogačnika, naj pri pristojnem ministrstvu intervenira za čim hitrejšo rešitev. Ministrstvo za uk in bogočastje na Dunaju je prošnjo občine 27. maja 1902 zavrnilo z obrazložitvijo, da se tak odlog dovoli le, če ga zahtevajo javni interesi ali če bi stranki, ki se pritožuje, grozila nepopravljiva škoda. S tem je bila gradbenem odboru dana prosta pot za začetek gradnje. O sklepu ministrstva je Pogačnik obvestil Oblaka s pismom z dne 31. maja 1902. Pogačnik je Oblaku še čestital ter pripomnil, naj o njegovi hitri intervenciji razen najožjim prijateljem ne govori.

6. julija 1902 je bil imenovan Stavbni odbor, ki so ga sestavljali načelnik knez Windischgraetz, podpredsednik oziroma namestnik načelnika župnik Janez Oblak, tajnik in blagajnik Josip Verderber, Anton Hudovernik kot nadzornik zidarjev in tesarjev, saj je bil večšč tega posla, ter France Vidic. Stavbni odbor je dne 26. januarja 1903 razglasil oddajo del za rušenje stare in gradnjo nove cerkve. Vsa dokumentacija je bila na ogled v župnišču na Bledu. Vsak ponudnik je moral položiti 5% kavcije. Javna licitacija je bila razpisana za 23. februar 1903 ob deseti uri. Razglas je podpisal načelnik knez Windischgraetz.

Na licitaciji je bilo podanih kar dvaindvajset ponudb, ki jih je bilo potrebno temeljito preučiti. Še istega dne je Stavbni odbor sklenil, da se dela oddajo stavbnemu podjetju G. Toennies iz Ljubljane. Znano je bilo, da je to solidno podjetje s priznanimi strakovnjaki, bilo pa je tudi pripravljeno izvzeti iz svoje ponudbe tesarska, krovska in steklarska dela. G. Toennies je v svoji ponudbi predlagal 9 1/2 odstotka pribitka za morebitna dodatna dela, ki se običajno kasneje pokažejo, kar se je res tudi zgodilo. Toennies je že 24. februarja 1903 sprejel vse pogoje Stavbnega odbora.

Stavbni odbor je želel izvzeti tesarska dela, da bi jih oddal domačemu priznanemu tesarju Janezu Koniču, ki je ponudil za 2% manjšo ceno, kot je bila zapisana v stroškovnem elaboratu. Žal se je Konič prav pri tem delu, ki

ga je opravljal z velikim veseljem in zavzetostjo, smrtno ponesrečil. Stopil je na konec deske, ki ni bila pritrjena in padel v globino. Za njim je tudi tesarska dela prevzel G. Toennies. Tudi kleparska in krovska dela so oddali še isti dan. Dobil jih je Henrik Kosma iz Ljubljane. Dela je sprejel z 20% oziroma 5% popustom. Steklarskih del niso oddali, ker so želeli imeti poslikana okna, ki so bila takrat zelo priljubljena. Stavbni odbor je 27. februarja 1903 dokončno odločil oddajo del. Zavrnjene ponudbe so skupaj z varščino vrnili.

Pred Veliko nočjo leta 1903 je župnik Oblak s prižnice oznanil, da bodo na velikonočni torek začeli podirati staro cerkev. To pa je spet razvnelo nasprotnike gradnje nove cerkve, ki so glasno zatrjevali, da od stare cerkve ne puste odnesti niti kamenčka. Zanašali so se na pritožbo, ki so jo vložili na Upravnem sodišču na Dunaju, ki naj bi spor rešilo v njihovo korist.

Ravno v tem času so bile državnozborske volitve. Kot je poročal kaplan Karel Gnidovec, je za poslanca prvič kandidiral Josip Pogačnik iz Podnarta. Njegov nasprotnik je bil dr. Andrej Ferjančič, ki ni bil naklonjen gradnji nove cerkve. Pred shodom na Bledu se je Pogačnik pri kaplanu Gnidovcu pozanimal, ali naj omenja tudi gradnjo nove cerkve. Kaplan mu je to odsvetoval, češ da je zadeva že rešena. Svetoval mu je, naj raje govori o bohinjski železnici in blejski železniški postaji. Baron Josip Schwegel se je zavzemal, da bi postajo postavili v Zaki nad jezerom. Drugačnega mnjenja pa so bili liberalci. Postajo naj bi postavili nekje za Flegarijo. Menili so, da bi obiskovalci, ki bi se peljali nad Zako, rekli, da so Bled že itak videli in bi se odpeljali naprej proti Bohinju.

Nasprotniki gradnje so se poslužili najrazličnejših sredstev, da bi gradnjo preprečili. Tako so začeli propagirati izstop iz katoliške cerkve. V Slovenskem narodu je izšel oglas gospoda "X" z Bleda, v katerem je spraševal, kako je mogoče izstopiti iz katoliške cerkve. Nekateri na Bledu naj bi namreč radi izstopili, ker niso bili zadovoljni, da se bo nova cerkev gradila z dokladami na direktne davke. Uredništvo Slovenskega naroda je bilo mnjenja, da je izstop mogoč, če se ga naznani Okrajnemu glavarstvu in hkrati pove, kateri cerkvi bi po izstopu pristopili. Kaplan

Gnidovec pa je s prižnice prečital in pokomentiral ta oglas.

Župnik Oblak je budno spremljal namere svojih nasprotnikov. Tako tudi ni pozabil na pritožbo občine na Upravno sodišče na Dunaju. Zaprošil je kneza Windischgraetza, ki je na Dunaju užival velik ugled, naj posreduje v tem postopku. In res je dvorni svetnik 6. oktobra 1904 - takrat pa je bila nova cerkev že zgrajena - sporočil knezu Windischgraetzu, da je pritožba blejske občine zavrnjena.

Ob podiranju stare cerkve se je pokazal problem fresk, ki so jo krasile. Knez Windischgraetz, ki so mu bile še posebno pri srcu, je menil, naj bi jih shranili pri dunajski Centralni komisiji za ohranitev umetnostnih spomenikov, vendar ga niso poslušali. Pri podiranju vzhodne stene v prezbiteriju se je odvalila karakteristična glava sv. Petra. Župnik jo je izročil škofijskemu muzeju, ta pa Deželnemu muzeju v Ljubljani. Kot je zapisal Karel Gnidovec, je bila najbolje ohranjena freska, ki je prikazovala prizor, ko so se Modri z vzhoda klanjali novorojenemu Jezusu. Spremstvo je držalo konje, ki so imeli dvignjene repe in so ljudem kazali zadnjice. "In zaradi takih slik naj ne bi podirali stare cerkve," se je hudoval župnik Oblak. Freske je v glasilu *Mitteilung der Zentralkomision für Denkmalpflege* strokovno obdelal dr. Josip Mantuani.

Temeljni kamen za novo cerkev je 7. junija 1903 položil ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič. Izkopali so 30 centimetrov globoko jamo, v katero so položili stekleno cev (nekateri menijo, da je bila pocinkana) z listino, ki jo je v klasični poetični latinščini napisal stolni prošt dr. Janez Kulovic. Jamo so pokrili s 40 krat 20 centimetrov debelo kamnito ploščo.

Dela na gradnji nove cerkve so hitro napredovala. Na Martinovo leta 1904 so jo že blagoslovili, menda je to opravil prošt dr. Janez Kulovic. Že v novi cerkvi je župnik prebral odločbo Upravnega sodišča z Dunaja, da se stara cerkev sme podreti. Novo cerkev je 27. avgusta 1905 posvetil ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič.

Kam pa so ljudje hodili k maši in drugim cerkvenim opravilom v času gradnje? Ta problem je stavbni odbor rešil tako, da je zraven stare šole, to je današnjega Kina Bled, postavil kar prostorno zasilno cerkev, okoli 15

metrov dolgo, 7 metrov široko in okoli 4 metre visoko. Iz lesenih tramov in zidakov stare cerkve jo je postavil G. Toennies. K stari šoli so jo prizidali tako, da se je sprednja, večja, pritlična soba preuredila v prezbiterij, kamor so postavili veliki oltar. Prostor za velikim oltarjem je služil za pevski zbor in harmonij. Na velikem oltarju je stal lesen pozlačen tabernakelj, ki ga je izdelal podobar Ivan Vurnik iz Radovljice. Župnik Oblak ga je pozneje podaril gospodinjki šoli na Mali Loki na Dolenjskem. Ob steni je bil postavljen še stenski oltar s podobo Marijinega srca. Prezbiterij je zaključeval polkrožni lok, katerega odprtina je znašala 4 krat 3,9 metra. Dvokrilna vrata in osemnajst enokrilnih oken je posodil G. Toennies za majhno odškodnino. Stroški postavitve zasilne cerkve so znašali 694.90 kron. Služila je dve poletji in eno zimo.

Po dograditvi nove cerkve pa še ni bilo konec spora z občino in drugimi nasprotniki gradnje. Spor se je tedaj vrtel okrog deleža, ki ga je bila po konkurenčni obravnavi dolžna plačati občina. Obravnavo je vodil okrajni komisar Franc Schitnik. Cerkev je zastopal kaplan Franc Kimovec, sicer doma iz Cerkelj, ki je bil hudo bolan in je poteku obravnave le stežka sledil. Župnik Oblak se obravnave žal ni mogel udeležiti, saj je ravno tedaj maševal v kapeli pri knezu Windischgraetzu. Občinske

interese je, kot že ves čas v "cerkvenem" sporu, zastopal znani politik in odvetnik dr. Triller. Nastopal je samozavestno, ostro napadal Stavbni odbor ter dokazoval krivico, ki se godi ljudem, ker bodo morali iz svojega žepa za cerkev plačati velike denarje. S povzdignjenim glasom in dvignjeno roko je izjavil: "Možje so se odločili, da raje izstopijo iz katoliške cerkve, kot da bi kak dinar plačali." Te besede je izkoristil eden navzočih nasprotnikov gradnje, bil je to eden blejskih gostilničarjev, in vprašal: "Možje, kaj bi bilo, če bi se res izbrisali iz vere?" Pa je pristopil k njemu Triller in mu glasno prišepnil na uho: "Plačali boste pa vseeno!" To je prisotne še bolj razburilo, saj niso razumeli besed svojega zastopnika. Počasi so vstali in drug za drugim zapuščali dvorano. Tako je potek obravnave opisal kaplan Franc Kimovec.

Okrajni glavar je 21. aprila 1906 pozval blejsko občino, da poravna svojo obvezo v prvotno določeni višini 26.000 kron. Kot je razvidno iz zapisnika občinske seje z dne 19. novembra 1905, je bila občina pripravljena plačati prvotni znesek 26.000 kron pod pogojem, da jo oproste plačila vseh prekoračitev, sicer odklanja vsa plačila. Zapisnik, ki ga je pisal Drago Repe, so podpisali župan Jakob Peternel, Ivan Pretnar in Anton Vovk st. Okrajno glavarstvo je na seji dne 11. oktobra 1905 postavilo rok za plačilo na dan 10. maj 1906. Dne 21. aprila 1906 je Stavbnemu odboru svetovalo, naj občina najame posojilo, da bo svoj delež lahko čimprej odplačala.

Konec leta 1906 je ing. Geilhofer iz Kranja ocenil obračun gradbenega podjetja G. Toenniesa. Ing. Geilhofer k obračunu ni imel pripomb. Obenem je pohvalil delo Stavbnega odbora. Deželna vlada je z odločbo z dne 15. aprila 1907 zavrnila pritožbo občine. Razsodila je, da mora občina plačati še 38.876,47 kron, znesek pa se zmanjša za 15.000 kron, ki jih je podaril Verski sklad. Po odbitku darila cesarja v višini 2.000 kron in še nekaj drugih daril naj bi občina plačala 20.978,32 kron.

Kako je Deželna vlada utemeljevala svojo odločitev? Stroški gradnje skupaj z opremo so znašali 151.568,31 kron. Spomnimo se, da so bili pred gradnjo stroški ocenjeni na 104.010 kron. Prekoračitev je torej znašala 47.588,31 kron. Stroški so narasli že pred pričetkom gradnje pri oddaji del na 110.772 kron.

Dodatni stroški so se pojavili kasneje ob gradnji. Temelji so bili prenizko zamišljeni. Kopati so morali od 3,3 do 4,2 metra. Nivo cerkve je bil postavljen za okoli 60 centimetrov prenizko. K dodatnim stroškom je prispevalo tudi prezidavanje in povišanje zvonika ter njegova zunanja obnova. Prišteti je bilo potrebno še plačilo za arhitekta Vancaša, s katerim se je bilo zaradi sprememb potrebno posvetovati. Krivde za prekoračitev ni bilo mogoče pripisati Stavbnemu odboru. Občina je predlagala, da se v primeru rasti stroškov ponovi konkurenčna obravnava. Če bi Stavbni odbor ta predlog upošteval, bi se gradnja zavlekla, stroški pa bi bili še večji. Ravno v tem času so gradili tudi bohinjsko železnico, zato je manjkalo delovne sile in so se mezde zviševale.

Okrajno glavarstvo v Radovljici je za 28. september 1905 razpisalo obravnavo glede prekoračitve stroškov gradnje. V vabilu je bilo izrecno poudarjeno, da v kolikor se vabljeni zastopniki cerkve in občine obravnave ne bodo udeležili, se smatra, da se s sprejetimi sklepi strinjajo.

Pritožbeni postopek se je nadaljeval do najvišjih inštanc. Pritožbi na Deželno vlado je 31. avgusta 1908 sledila pritožba na Ministrstvo za uk in bogočastje na Dunaju. Tudi tu je bila pritožba zavrnjena. Sledil je še priziv na Upravno sodišče na Dunaju kot na najvišjo inštanco. Pod vodstvom predsednika senata Truxa je 16. oktobra 1909 tudi Upravno sodišče pritožbo zavrnilo ter v celoti upoštevalo utemeljitve, ki so bile navedene v prejšnjih postopkih. Tako je občina po vseh pritožbah in postopkih potegnila krajši konec in morala plačati svojih 20.978,32 kron, razen tega pa še obrasti.

“Blejska vojna” je bila tako zaključena šele v letu 1910. V tej vojni je levji delež nosil župnik Janez Oblak, ki se je prvotno branil priti na Bled, še posebej zaradi tako odgovorne naloge, kot je bila gradnja nove cerkve. Kljub temu se je lotil velikega dela. Mož trdne volje je pogumno prenesel vsa ponižanja, očitke in podtikanja s strani takratnih političnih nasprotnikov.

V sestavku smo opisali le gradnjo nove cerkve in spore povezane z njo, ne pa tudi opreme, ki jo je cerkev zahtevala in kateri je župnik Oblak posvečal veliko pozornost. O tem je obširno pisal Franc Gornik v knjigi Zgodovina blejske župnije, ki jo je leta 1990

izdala Mohorjeva družba v Celju. Izdajo je finančno podprl tudi Župnijski urad na Bledu. Omenimo le tole. Relief nad vhodnimi vrati je župnik Oblak zaupal slovitemu Francu Bernekarju, ki ga je izdelal 10. februarja 1905 za 600 kron. Oblak je razmišljal tudi o poslikanju cerkve in tudi v tem uspel. Poslikavo je zaupal akademskemu slikarju Slavku Pengovu, ki je zaupano delo opravljal v letih 1932 do 1933. Po poznejših poizvedbah je bilo ugotovljeno, da je župnik Oblak prve osnutke naročil pri Tonetu Kralju, znanem slikarju iz Kranja, ki je že poslikal nekaj cerkva na Goriškem. Vendar ljubljanska škofija v nasprotju z goriško Kralju ni bila naklonjena. Tudi Viktor Steska, ki je bil pri škofiji svetovalec za umetniška vprašanja, je Oblaku Kralja odsvetoval. Ko je Kralj to izvedel, je v jezi raztrgal in uničil že izdelane osnutke.

Takšna je bila “vojna” med cerkvijo in občino ob gradnji nove cerkve sv. Martina na Bledu. Mnogim je bilo že takrat in je še danes žal za staro, ki je bila polna umetnin in bi verjetno prenovljena, polepšana, na svojem lepem prostoru še bolj krasila podobo Bleda.

UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA:

Dopisi Okrajnega glavarstva v Radovljici z dne 30.6.1902, 2.5.1908, 7.1.1901, 21.4.1906, 22.5.1907;

Pismo Karla Gnidovca - Zaplana z dne 2.11.1955;

Zapisniki županstva Bled z dne 24.6.1900, 9.6.1905, 19.11.1906;

Zapisnik županstva Bled, “Izjava” (brez datuma) v dveh izvodih;

Zapisnik o prostovoljnih darilih za zidanje nove cerkve (brez datuma);

Zapisnik o kolavdiciji z dne 3.11.1904;

Pismo Franca Avseca z dne 10.5.1899;

Zapisnik župnije Bled o izvolitvi Stavbnega odbora z dne 6.7.1902;

Dr. Franc Kimovec, Župnijski arhiv Bled - koncept poročila o zidanju cerkve na Bledu 1903-1905;

Josip Dostal, pismo o izdelavi oltarjev z dne 20.5.1901;

Dopis kranjskega deželnega odbora z dne 25.10.1892;

Dopis škofijskega ordinariata z dne 21.4.1900;

Sodba Upravnega sodišča na Dunaju z dne 16.10.1909;

Pismo Franca Gornika z dne 13.5.1957;

Franc Gornik, Zgodovina blejske župnije, Mohorjeva družba, Celje 1990;

Pismo škofa A.B. Jegliča z dne 16.3.1903.

ŽELEZNIŠKA POSTAJA

ZALOG

STANE PADEŽNIK

Danes, ko se država začenja ponovno zaveti pomenu železnice za razvoj slovenskega gospodarstva in jo namerava vnovič modernizirati, je prav, da se spomnimo razvoja železniškega prometa na naših tleh in še posebno strateškega pomena postaje Zalog za habsburško državo, Kraljevino Jugoslavijo, SFRJ in tudi za sedanjo neodvisno Slovenijo.

Železnica je v 19. stoletju naglo postajala glavno prevozno sredstvo, toda do sredine stoletja je bil promet na Slovenskem še zelo povezan z rekami Savo, Dravo, Savinjo in Ljubljano.

Več blaga kot po Savi navzdol so prevozili po Savi navzgor, posebno s Hrvaške in Štajerske. V Zalogu se je plovba končala, od tu dalje pa je tovor potoval po cesti. Zalog je bil končna postaja za ladjarje. Tu je bilo zgrajeno pristanišče, kjer so pretovarjali tovor na vozove. Zadnja ladja, ki je plula po Savi navzgor, se je potopila in s tem je bilo konec brodarjenja.

Južna železnica, ki so jo speljali tik ob Savi, je naznanila novo dobo gospodarskega razvoja. Čeprav so dela na progi napredovala zelo počasi, posebno v soteski od Zidanega mostu do Save, je 18. avgusta 1849, na cesarjev rojstni dan, slavnostno odpeljal prvi vlak iz Celja v Ljubljano. Tedanje Novice so prinesle razveseljivo vest: "Druga imenitna prigoda dneva je bila, da se je popoldne ob treh, prvič po železni cesti iz Celja v Ljubljano, pripeljal hlapec, kateremu kmetje Luka-Matija pravijo. Brez vse spotike se je pripeljal, lično ovenčan, v štirih in pol urah iz Celja. Drugo pot pa bo lahko v treh urah prešel, ker ne bo imel na poti nič preiskati, kakor zdaj, ko je bila preizkušnja."

Na odprtje proge do Ljubljane se je mesto pripravljalo z velikimi slovesnostmi. Vevška

papirnica je okrasila zaloško postajo z velikimi transparenti in dopisnik Novic je 18. septembra takole modroval o pomenu železnice in o spremembah, ki so nastale zaradi nje: "16. septembra 1849 je bil eden najpomembnejših dni za Ljubljano in za celo Kranjsko deželo. Vožnja z železnico se je začela z veliko častjo. Zares nov čas se je začel ta dan za nas. Od bližnjih in daljnih strani je privabil toliko ljudi skupaj, da jih morebiti še nikoli v Ljubljani toliko ni bilo. Živio! so sprejeli dva hlapona, Ljubljana in Triglav imenovana, ki sta pridirjala prva po ljubljanskih tirih. Fabrika papirja in olja v Vevčah je na velikih shrambah v Zalogu, okinčenih treh napisih, kupčija, obertnost, kmetijstvo, ta velik pomen železnice, prav lepo pred oči postavila. De nekateri, ki poleg velikih cest od vožnje živijo, po železnici v zgubo pridejo, je gotovo. Toda to je v začetku pri vsaki novi napravi dokler se ta zguba po drugi viži poravnava."

Pomen pristanišča Zalog je prevzel Zidani most. Postal je središče izvoza in uvoza, kajti ladje so zdaj vozile samo do tja. Tam so zgradili kamnito obrežje, kjer so blago nakladali na vlak. Ko so 1862. odprli še stransko progo od Zidanega mosta do Zagreba, so vodno pot ob Savi popolnoma opustili. Deloma so se obdržali še splavi.

Južna železnica je Zalogu odvzela ves pomen broderskega pristanišča, toda pol stoletja kasneje se je začelo v tem kraju razvijati eno najpomembnejših železniških skladišč in ranžirnih postaj srednje Evrope.

Železniški mostovi so bili sprva leseni. Položen je bil samo en tir. Vsi mostovi, propusti in spodnji ustroj pa so bili zgrajeni že za dvotirno progo. Vodilni pri vseh gradbenih delih je bil ing. Karel Ghega. Južno železnico na slovenskem ozemlju je gradilo tri tisoč